

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

HINDELOOPEN

Gemeente: Hindeloopen

Het beschermde stadsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 253) door een stippellijn omgrensde gebied.

Het stadje Hindeloopen is gelegen aan de zuidwestkust van de provincie Friesland op een in het IJsselmeer uitspringende landtong. Aan drie zijden is de plaats omgeven door een zeedijk met aan de noordkant de haven; alleen aan de zuidoostelijke zijde wordt het door land begrensd. Het stadje is ontstaan uit een kleine nederzetting in de nabijheid van de Fliestroom en ontwikkelde zich door het ontstaan van de Zuiderzee tot een zeestad met een rijke historie. Reeds in de 13de eeuw werd stadsrecht toegekend en in het jaar 1368 behoorde Hindeloopen al tot het Hanzeverbond. De voorrechten, die de stad ontving ten aanzien van de vaart op de Oostzee, vormden eeuwenlang de hoofdbron van de welvaart. De eerste gegevens over de z.g. "meenschar", het door de inwoners gemeenschappelijk bezeten grondgebied buiten de stad, gaan terug tot in de 16de eeuw, zodat blijkbaar ook aan veeteelt werd gedaan. Naast welvaart kende het stadje ook veel rampspoed; tal van branden, stormen en overstromingen teisterden de plaats, terwijl verwoestingen door oorlogsgeweld meer dan eens voorkwamen. Ondanks de welvaart, die omstreeks het midden van de 18de eeuw het top punt bereikte, maar daarna in snel tempo afnam, bleef de stad slechts gering van omvang. De vroeg 17de-eeuwse bloeiperiode had een kleine stadsuitleg aan de landzijde tot gevolg. In 1614 werd de Oude Weide aangelegd, in 1638 volgden de Nieuwe Weide en de Nieuwestad. Ofschoon dit uit de huidige situatie van het oude stadsgedeelte nauwelijks nog is waar te nemen, had Hindeloopen tot het einde van de 18de eeuw een regelmatige bebouwing. Als gevolg van het verval kwamen evenwel veel woningen leeg te staan. Zo werden bijvoorbeeld in de periode tussen 1780 en 1850 omstreeks 180 panden afgebroken. Ook gedurende de laatste eeuw ging een groot aantal huizen verloren, zodat de eens zo regelmatige aanleg en bebouwing thans een wat onregelmatig aanzien heeft gekregen.

Het stadsplan werd doorsneden door tal van grachtjes en sloten, zodat in vroeger tijd het erf van iedere woning aan het water grensde. De belangrijkste gracht was de ook nu nog het stadsplan beheersende Zeilroede, die door middel van een sluis in de noord-oostelijke zeedijk in de Hindelooper haven uitmondt. Niet alleen door de eigen bouwwijze van woonhuizen en dedecoratieve bewerking van interieurs en meubelen neemt de stad onder de Friese steden een bijzondere plaats in, maar in belangrijke mate ook door de kenmerkende stedenbouwkundige structuur.

Ondanks het verlies aan schoonheid door de afbraak van een groot aantal huizen, de demping van sloten en grachtgedeelten en het gedurende de laatste jaren vrij willekeurig toelaten van allerlei gebouwtjes en woningen in een niet altijd verantwoorde situatie en vorm, levert de stad nog steeds een boeiend en waardevol stadsgezicht op. Een bescherming, zoals bedoeld in artikel

Behoort bij de beschikking van de Ministers
Staatssecretarissen van Cultuur,
Recreatie en Maatschappelijk Werk
en van Volkshuisvesting en Ruim-
telijke Ordening van 16 mei 1972
Afdeling: MMA/Mo Nr.163.999

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

HINDELOOPEN

Gemeente: Hindeloopen

20 van de Monumentenwet, is niet alleen gerechtvaardigd, maar zelfs noodzakelijk.

Het belangrijkste en tevens grootste gebouw van de stad, de Ned. Hervormde kerk, ligt thans in het meest noordwestelijke gedeelte van de stad. In vroeger tijd was zij meer centraal gelegen, maar aan de west- en noordzijde ging een groot gedeelte van de stad verloren en kwam de zeedijk dichterbij de kerk te liggen. De westelijk van de kerk overgebleven huizen, waaronder de gehele Weverstraat, werden na 1790 afgebroken en ook de hier aanwezige gracht verdween. Helaas werd bij de recente nieuwbouw van enige uit de toon vallende woningwoningen zuidelijk van de kerk geen rekening gehouden met de oude structuur van de kerksituatie. Op grove wijze wordt thans door verkeerde situering en vormgeving van deze huizen de kerksituatie geweld aangedaan. Wellicht kan een passende boombeplanting rondom het ringvormig kerkpad nog enige verbetering brengen. Van de oude bebouwing rond de kerk is alleen het oude raadhuis annex waaggebouw overgebleven. Dit inmiddels gerestaureerde en tot museum ingerichte gebouw is noordelijk van de kerk gelegen.

Het gehele stadsgedeelte, dat noordelijk van de Zeilroede ligt, bestaat uit een gemengde bebouwing van woningen en bedrijfspanden, waarvan een groot gedeelte van belang is voor het historisch aspect van Hindeloopen. Veel woonhuizen in dit stadsgedeelte zullen moeten worden verbeterd, waarbij dan zonedig tevens het uiterlijk kan worden aangepast aan het plaatselijk karakter. Dit karakter wordt mede bepaald door de structuur en de kleur van de baksteen van de gevels, door de gebakken pannen van de daken, al of niet zwart geglazuurd. De hoogte van de panden varieert van één bouwlaag tot twee lagen onder een kap.

Van betekenis is voorts het groenelement langs de grachtbermen en in de diverse particuliere tuinen; tevens vormt het straatplaveisel mede door de gevarieerde indeling een element van waarde. Een van de meest bekende beelden op een karakteristiek stukje Hindeloopen heeft men vanaf de brug over de sluis, die Zeilroede met de haven verbindt. Oostelijk van de sluis bevindt zich de 17de-eeuwse sluiswachterswoning met leugenbank.

Het karakter van de 17de-eeuwse Nieuwstad is gaver dan het eerder omschreven stadsgedeelte. Vele panden zijn van hoge ouderdom en een aantal dateert nog uit de periode van de stadsuitleg. Zowel de structuur van de aanleg als de aan weerszijden min of meer aaneengesloten in één rooilijn gerangschikte bebouwing vormt één geheel, waarin vrijwel niets de onderlinge samenhang verstoort. Het afwisselend beeld van lijst- en topgevels, waarvan de hoogste huizen bestaan uit twee bouwlagen onder een kap, de individuele stoepen en het geëigende straatplaveisel, zoals kleine gele klinkers met natuursteen keien, vormen tezamen een fraai stadsbeeld. Aan het zuidwestelijk gedeelte van de Nieuwstad ligt het tot plantsoen ingerichte omheinde vondelingenkerkhof, dat aan drie zijden door bebouwing wordt ingesloten. Aan de zuidwestkant

Behoort bij de beschikking van de Ministers
Staatssecretarissen van Cultuur,
Recreatie en Maatschappelijk Werk
en van Volkshuisvesting en Ruim-
telijke Ordening van 16 mei 1972

Afdeling: MMA/Mo

Nr.:163.999

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

HINDELOOPEN

Gemeente: Hindeloopen

grenst de ruimte aan het brede water, de z.g. Indijk, waaraan, opnieuw in zuidwestelijke richting, het huidige gemeentehuis met zijn grote voortuin is gelegen. Beide groenelementen, doorsneden door de brede waterpartij, vormen door indeling, aanleg en omsluitende bebouwing een element van waarde. Van bijzondere betekenis voor het eigen karakter van Hindeloopen zijn ook de z.g. Litshuizen (de vroegere zomerverblijven) achter op het erf van de zuidoostelijke Nieuwstad-bebouwing. Slechts een tweetal van deze eertijds in groter aantal aanwezige zomerhuizen is bewaard gebleven.

Het open weiland, direct grenzend aan de Nieuwstad, is voor het karakter van Hindeloopen van wezenlijke betekenis. Zowel voor het beeld vanuit de stad, als voor het beeld van buitenaf op de stad is dit van essentieel belang. Een probleem hierbij vormt evenwel, dat de enige uitbreidingsmogelijkheid van de stad aan deze zijde ligt. Een bestemmingsplan van beperkte afmeting is reeds zuidoostelijk van de Nieuwe Weide verwezenlijkt. Helaas vormen de rechte huizenblokken een schrille tegenstelling met het karakteristieke en individuele karakter van de oude stadswoningen.

Naast de reeds omschreven kenmerken wordt vooral nog gewezen op de vele dikwijls merkwaardige houten brugjes, die in het waterrijke stadsplan een belangrijke rol vervullen.

Het gehele stadsgezicht van Hindeloopen is ondanks de reeds vermelde wijzigingen zo kenmerkend en levert door zijn typische grondplan, zijn bouwwijze en de vele grachten en bruggen een zodanig beeld op, dat het van algemeen belang geacht moet worden het voor de toekomst veilig te stellen.

Geenszins beoogt het onderhavige voorstel een algehele bevriazing van de situatie, maar het heeft tot doel om door middel van stedenbouwkundige maatregelen, die waarborgen te scheppen, die noodzakelijk zijn voor het behoud van het eigen karakter van dit waardevolle stadsgezicht.

Behoort bij de beschikking van de Ministers
Staatssecretarissen van Cultuur,
Recreatie en Maatschappelijk Werk
en van Volkshuisvesting en Ruim-
telijke Ordening van 16 mei 1972
Afdeling: MMA/Mo

Nr.163.999

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

